

מלחמת הכוכבים – כשל אסטרטגי

תגובה למאמרו של ד"ר עזריאל לורבר "מלחמת הכוכבים בגרסה הישראלית"
("מערכות" 356-357, מארס 1998)

שמואל מאיר

לשעבר רע"ז בקרן
נשק בחטיבה לתכנון
אסטרטגי באו"ם.
דוקטורנט ביחסים
בינלאומיים

4. אי-הוצאתה אל הפועל של עסקת טילי
"נודונג" (טווח: יותר מ-1,000 ק"מ)
מצפון-קוריאה לאיראן.
5. ביטול העסקה להספקת מנועים לטילים
ארוכי טווח מרוסיה להודו.
הישגים אלה הושגו בזכות נחישותה של
ארה"ב, שהציבה את הסוגיה במקום גבוה
בסדר היום הביטחוני והובילה את
המאמצים הבינלאומיים בתחום זה. ארה"ב
אף הגדילה לעשות כאשר הפנימה את כללי
MTCR בחקיקה שלה, והפרת MTCR
כמוה כהפרת חוק המדינה בארה"ב.
נקודת ציון חשובה במאמצים לריסון
תפוצת הטילים ניתן לראות בהרחבת מעגל
השותפות למשטר MTCR באמצע שנות
ה-90 באמצעות צירופן של מדינות חשובות
כמו רוסיה וארגנטינה והודות לנכונותה של
סין לקבל על עצמה מעמד של מדינה
מצייתת. לפיכך, בניתוח מגמות האיום יש
לקחת בחשבון גם את ההצלחות האלה.

ההיבט הקונספטואלי

הרתעה היא אבן יסוד בתפיסת הביטחון
הישראלית. אומנם מדובר במושג מורכב
ולעיתים חמקמק, אך לכל משקיף אסטרטגי
ברור כי הצלחתה של ההרתעה הישראלית
הקונוונציונלית מילאה תפקיד מרכזי
בבלימת הנטייה הערבית לצאת לסבבי
מלחמה נוספים.

על כן מפליאה קביעתו של מר לורבר,
כי "במזרח התיכון קשה ליישם באופן יעיל
את קונספט ההרתעה". ההסברים שהוא
נותן – חולשתם של מנגנוני המודיעין

תפוצת טילים בעולם, נוצר רושם כי מדובר
בגרף עולה של התחמשות, המזנק בתלילות
ובהתמדה. הצטיידות ערבית ואיראנית
מואצת ובלתי נמנעת בטילים בליסטיים
היא גם נקודת המוצא למאמרו של לורבר.
לדבריו נכשלו מאמצי המניעה של ארה"ב,
ובמיוחד מה שהוא מכנה כישלון "האמנה
לא-הפצת טכנולוגיות טילים (MTCR)".
ראשית MTCR אינה אמנה
בינלאומית, כי אם משטר פיקוח ותיאום
גלובלי שכוונתו ארה"ב ובעלות בריתה במערב
ב-1987. במבט לאחור ניתן לומר כי
פרוטוקול MTCR היה נקודת תפנית
חיובית במאמצים למניעת תפוצתם של
טילי קרקע-קרקע בעלי טווח של יותר מ-
300 ק"מ בקרב מדינות בעייתיות. כפי
שאראה להלן, התמונה המלאה אינה כל
כך שלילית, וקשה לדבר על הצטיידות בלתי
נמנעת של מדינות בעייתיות.

מול הישגיהן של איראן ושל סוריה
בשנים הראשונות ל-MTCR לרכוש מצפון-
קוריאה טילי "סקאד C" (בעלי טווח של
500 ק"מ) ומול המקרה יוצא הדופן של
העברת טילים ארוכי טווח (2,700 ק"מ)
מסין לסעודיה, ניתן לרשום הצלחות
אמריקניות חשובות בסיכול עסקאות
למכירת טק"ק.

1. חיסול תוכנית הטק"ק הארגנטינית
"קונדור 2" (טווח: 900 ק"מ) שפותחה
בשיתוף פעולה עם מצרים ועם עיראק.
2. סיכול עסקה להספקת טילי M-9 (טווח:
600 ק"מ) מסין לסוריה.
3. מניעת העברתם של טילי M-9 מסין
לפקיסטן.

אך טבעי הוא שאיום הטק"ק והדרכים
להתמודד איתו תופסים מקום מרכזי בדיון
האסטרטגי אצלנו. מאמרו של ד"ר עזריאל
לורבר "מלחמת הכוכבים בגרסה
הישראלית"¹ נועד להניח תשתית לדיון
בנושאים אלה. במאמרו זה בוחן לורבר את
האמצעים הקיימים והמתוכננים להתגוננות
מפני טק"ק, מסביר את יתרונותיהם ואת
חסרונותיהם וממליץ להוסיף נדבך הגנה
בחלל ("מלחמת הכוכבים").

לדעתי, הגרסה הישראלית של "מלחמת
הכוכבים" נידונה לכישלון. גם היריעה
הגלובלית שפורש המחבר היא בעייתית.
אימוץ לא מוקפד של טיעונים ושל קביעות
ממאמרו עלול להוביל למסקנות שגויות
באשר להקצאת משאבים ולבניין הכוח
בטווח הארוך ולא-הבנות ולתקלות
במערכת היחסים שלנו עם האמריקנים
בטווח המיידי.

ההיבט הגלובלי

בתודעה הישראלית, שאינה מצויה בענייני

הערביים וחוסר הרציונליות של מנהיגים ערביים – אינם תורמים להבנת העניין. ראשית, מיסקונספציות וכשלי תקשורת בהעברת מסרי הרתעה הם תופעה חוצת גבולות מבחינה תרבותית, וקיימת ספרות ענפה של כישלונות ושל הצלחות בתחום ההרתעה במערב. לעניין זה ערבים וישראלים אינם שונים מהתבנית העולמית. שנית, בעשרות השנים של הסכסוך הישראלי-ערבי הצטברו די ראיות המצביעות על אופיים הרציונלי של קברניטים ערבים ועל נטייתם לפעול על בסיס של שיקולי עלות – תועלת. בתחום הטילים, למשל, יש לזכור כי סוריה מחזיקה בנשק זה, המאיים על מטרות חיוניות בישראל, מאז שנות ה-70. התשובה שלנו התמקדה בהרתעה.

למרות הנטייה שהוא מזהה של "האדרת קונספט ההתאבדות" בקרב יחידים בחברה הערבית קשה למצוא לכך סימוכין במישור היחסים בין מדינות באזורנו. לטובת התיזה המרכזית של מאמרו הזדרזו מר לורבר להספיד בטרם עת ולהכריז על מותה של ההרתעה הישראלית.

ההיבט האסטרטגי-מעצמתי

לא רק עמודי הכניסה באכסדרה של לורבר – הערכתו בדבר התחמשות מואצת בלתי נמנעת בטילים וכישלון (בראייתו) של קונספט ההרתעה – נשענים על קרקע לא יציבה, אלא גם המבנה המרכזי בתיזה של "מלחמת הכוכבים".

לאחר שמנה את החסרונות של שיטות ההגנה הקרקעיות מציע המחבר לאמץ את החלל כפלטפורמה יעילה להצבת מערכות להגנה מפני טילים בליסטיים במתכונת ה-SDI – "מלחמת הכוכבים" האמריקנית. מדובר באותה תוכנית אקזוטית, שבלעה 50 מיליארד דולר ובוטלה בסופו של דבר, משום שהתגלתה כבלתי ישימה מבחינה טכנולוגית, בלתי כדאית מבחינה כלכלית ומעל לכל בלתי רצויה מבחינה אסטרטגית. עקב אכילס מצוי באי-הבנה מהותית של ההיבט האסטרטגי, שהביא בסופו של דבר לחיסולה של "מלחמת הכוכבים". ראשית, קיומה של משוואה, הקוטלת

באיבה כל רעיון של טילים נגד טילים. מול מערכת הגנה יקרה (184 מיליארד דולר על-פי דו"ח ועדת בתקציבים של הסנאט מ-1997), שאין כל ביטחון שתעבוד, יוכל הצד התוקף להסתפק בהוצאה כספית נמוכה בהרבה, הכרוכה בהוספת עוד טילים לארסנל שלו. במירוץ חימוש מעין זה עלול הצד הנשען על מערכות הגנה טיליות להתמוטט בטרם נורתה אפילו ירייה אחת. שנית, המחבר מזלזל בערכה של אמנת ABM, האוסרת להקים מערכות טילים להגנה מפני טילים (להוציא היתר לאתר אחד לכל מעצמה). אמנת ABM אוסרת בפירוש לפתח, לנסות ולהציב בחלל מערכות הגנה מפני טילים.

לקורא הישראלי שאינו מצוי בתחום נדמה אולי כי מדובר בעוד אמנה – אחת מני רבות – ולא היא. אמנת ABM היא אמנה המכוונת סדר עולמי אסטרטגי. לצורך השוואה ולשם הבנת חשיבותה ניתן לדמות אותה להסדרי קונגרס וינה, שקבעו את הסדר העולמי במאה ה-19. מעבר לאיסורים הספציפיים מיסדה אמנת ABM את דוקטרינת ההרתעה הגרעינית ההדדית של שתי מעצמות העל והציבה נדבך של יציבות במערכת הבינלאומית.

באמצעות הוויתור על אופציית ההגנה מפני טילים נוצר מאזן של גגיות הדדית: כל צד יוכל לספוג מהלומה ראשונה של הצד האחר, ועדיין יישארו בידו די והותר טילים להנחתתה של מהלומה שנייה הרסנית לצורך תגמול. ללא אמנת ABM היו שתי מעצמות העל נקלעות למצב קטלני של חוסר יציבות. הצד שהיה מקיף את עצמו בחומת הגנה מסיבית נגד טילים היה נתפס כתוקפן פוטנציאלי – שהרי הוא מחוסן לחלוטין – ודבר זה היה מעודד את הצד האחר לזיום מהלומת מנע מקדימה, לפני שמערך ההגנה יהפוך למבצעי.

זאת הסיבה שאמנת ABM נותרה על כנה מאז 1972, ונכשלו הניסיונות מצד חוגים שמרניים בארה"ב להביא לביטולה או לעיקור חלקים ממנה (באמצעות פרשנויות שנדחו מכל וכל). בראייה אסטרטגית, המשחררת משיקולים פוליטיים, אמנת ABM היא נכס אסטרטגי ראשון במעלה בתפיסת הביטחון האמריקנית. כל מסלול "סטארט" לצמצום

הכוחות הגרעיניים נשען עליה (ועל-פי הקווים המנחים של "סטארט 3" מדובר במספר כולל של 2,500 ראשי נפץ אסטרטגיים לכל צד לעומת 12 אלף בזמן המלחמה הקרה).

רוסיה גם הבהירה חד-משמעית, כי כרסום באמנת ABM יביא מייד לעצירתו של תהליך בקרת הנשק בין שתי המעצמות. בהקשר זה נבחנים גם המאמצים לפיתוח הגנה זירתית מפני טילים על-פי התאמתם לאמנת ABM. אסורה כל מערכת נשק שתחרוג מכללי ABM, שנוסחו ב-1997 על-ידי ארה"ב ורוסיה ושעוסקים בטווח ובמהירות של הטילים המיירטים ברמה הזירתית הטקטית.

והנה את עקיפתה – עד כדי ביטולה – של אמנה חשובה זאת מציע מר לורבר כפתרון פלא לבעיית העלות האסטרנומית של תוכנית "מלחמת הכוכבים". על-פי הצעתו ("כאן נכנסת ישראל לתמונה"), כמדינה שאינה חתומה על ABM תשמש ישראל קבלן משנה של ארה"ב לצורך הפרת האמנה. תוך ניצול יכולותיה המדעיות והטכנולוגיות תפתח ישראל בכספי משלם המיסים האמריקני מערכות טילים אסורות. נוסף על התעלמותו מערכה הייחודי של אמנת ABM בתפיסת הביטחון האמריקנית הוא מציע לארה"ב, שאמונה על שמירת החוק הבינלאומי, לרמות ולהפר קודים של התנהגות בין מדינות.

לדבריו, לצורך "עקיפת נפתולי המשפט הבינלאומי" ואמנת ABM כדאי לישראל לשמש "ארסנל הדמוקרטיה" עבור מערכות הגנה בחלל במימון אמריקני. הצעה זאת היא בבחינת הזמנה "לגנוב סוסים ביחד", ועל-פי המסורת האמריקנית היא בלתי נסלחת. בזירה הפוליטית כמו גם בזירת היחסים הבינלאומיים עדיין מייחסים האמריקנים חשיבות לשיקולים של מוסר. מה גם שבמקרה הזה השיקול האסטרטגי-תועלתני והשיקול האתי-נורמטיבי שלובים ומחזקים זה את זה.

לסיכום: טכנולוגיה אינה בן יחיד בחיפוש אחר מענה לאיום, אלא רק אחד הרכיבים בתמונה. ראוי לציין כי חלק מהניתוח האסטרטגי שהצגתי כאן באשר ל"מלחמת הכוכבים" – כוחו יפה גם למערכות קרקעיות של טילים נגד טילים.